

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม รายได้หลักของประเทศที่ผ่านมาล้วนมาจากการเกษตร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศให้เติบโตในอัตราที่สูงขึ้น ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและสามารถปลูกพืชได้ตลอดปี โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรไทย สภาพดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาด้านศัตรูพืชอย่างรุนแรง และดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดการปรับปรุงบำรุงดิน ทำให้ดินมีปริมาณอินทรีย์วัตถุลดลงอย่างมาก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน การสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของดินทำให้เกิดความไม่สมดุลทางระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตในดิน ก่อให้เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของศัตรูพืชในดินอย่างมาก ทำให้มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดมา ซึ่งก่อให้เกิดสารพิษปนเปื้อนในดินและน้ำ รวมทั้งมีการพบว่ามีการปนเปื้อนของสารพิษประมาณ ร้อยละ 2 ตกค้างอยู่ในผลผลิตทางการเกษตร (เลียงแจ้ว พิริยพณฑ์ 2548: 88-89) การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีผลต่อการคือยาของโรค และแมลงศัตรูพืชนอกจากนี้ยังมีผลต่อการทำลายจุลินทรีย์ และสัตว์เล็กๆที่เป็นประโยชน์ต่อพืชในดินอีกด้วย มีผลทำให้ต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก

ปัจจัยพื้นฐานในการผลิตทางการเกษตร เช่น ทรัพยากรดิน มีการเสื่อมโทรมอย่างมาก จากการสำรวจดินในประเทศไทย ดินที่มีปัญหาต่อการใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรมในพื้นที่ 192,686,366 ไร่ หรือร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด และมีการทำเกษตรบนพื้นที่ดินมีปัญหาดังกล่าวถึง 71.2 ล้านไร่ หรือประมาณ ร้อยละ 40 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด และพบว่าดินมีอินทรีย์วัตถุต่ำ (ต่ำกว่าร้อยละ 15) อยู่ในพื้นที่ประมาณ 98,734,630 ไร่ หรือร้อยละ 30.8 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด ดังนั้นการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ชีวภาพทดแทนสารเคมีทางการเกษตร จึงเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพทางการผลิต ลดการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน และลดปริมาณการใช้สารเคมีได้ ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะนำมาใช้ในขบวนการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของเกษตรกร การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และความยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการเกษตรอินทรีย์เต็มรูปแบบได้ จึงจำเป็นต้องมีการจัดการดิน ปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะต่อการเจริญเติบโตของพืช ดังนั้นการใช้สารอินทรีย์อันได้แก่ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ สารสกัดจากสมุนไพร และปุ๋ยพืชสด ร่วมกับปุ๋ยเคมี จึงเป็นอีกเทคโนโลยีหนึ่งในรูป

แบบเกษตรอินทรีย์เคมี ซึ่งอยู่ในช่วงของการปรับเปลี่ยนจากการลดปุ๋ยเคมีเป็นการสนับสนุนให้มีการใช้สารอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน ลดต้นทุนการผลิต และตอบสนองนโยบายการพึ่งพาตนเอง ประกอบกับการทำการเกษตรในทศวรรษหน้า ผลผลิตสำหรับการบริโภคจะเน้นคุณภาพเป็นหลัก หรืออาหารปลอดภัย (food safety) การค้าจะเน้นด้านคุณภาพของผลผลิตมากขึ้น การทำการเกษตรด้วยระบบอินทรีย์จะเข้ามามีบทบาททดแทนการใช้สารเคมี จึงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนระบบการผลิตให้มาใช้สารอินทรีย์ทดแทน และพัฒนาไปสู่อาหารไร้สารพิษ และเกษตรอินทรีย์ในที่สุด

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น กรมพัฒนาที่ดินในฐานะหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์ ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงมีการส่งเสริมให้ความรู้ ความเข้าใจ ให้เกษตรกรรู้จักผลิต และใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายผู้ใช้สารอินทรีย์ในการเกษตร และสร้างกลุ่มเกษตรกรให้เข้มแข็ง สามารถใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรได้อย่างยั่งยืน

อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ต่อการทำการเกษตร พื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่ปลูกข้าว มันสำปะหลัง โดยอาศัยน้ำฝน สภาพการผลิตส่วนใหญ่มีการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงไม่คุ้มค่ากับผลตอบแทนที่ได้รับ

สถานีพัฒนาที่ดินกำแพงเพชร จึงมีการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ผลิตข้าวใช้สารอินทรีย์เพื่อลดใช้สารเคมีทางการเกษตร และส่งเสริมการจัดการดินด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินให้มีความยั่งยืนต่อการเพิ่มผลผลิต และลดต้นทุนในการผลิตข้าว โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงบำรุงดินด้วยการใช้เทคโนโลยีชีวภาพในการปลูกข้าว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวของเกษตรกรอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการวางแผนการส่งเสริม และการกำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริม และพัฒนาการเกษตร ตลอดจนให้คำแนะนำเกษตรกรได้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และกำหนดแผนงานในการส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยอื่นๆ ของเกษตรกร
- 2.2 เพื่อศึกษาการยอมรับการใช้เทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวของเกษตรกร
- 2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวของ

เกษตรกร

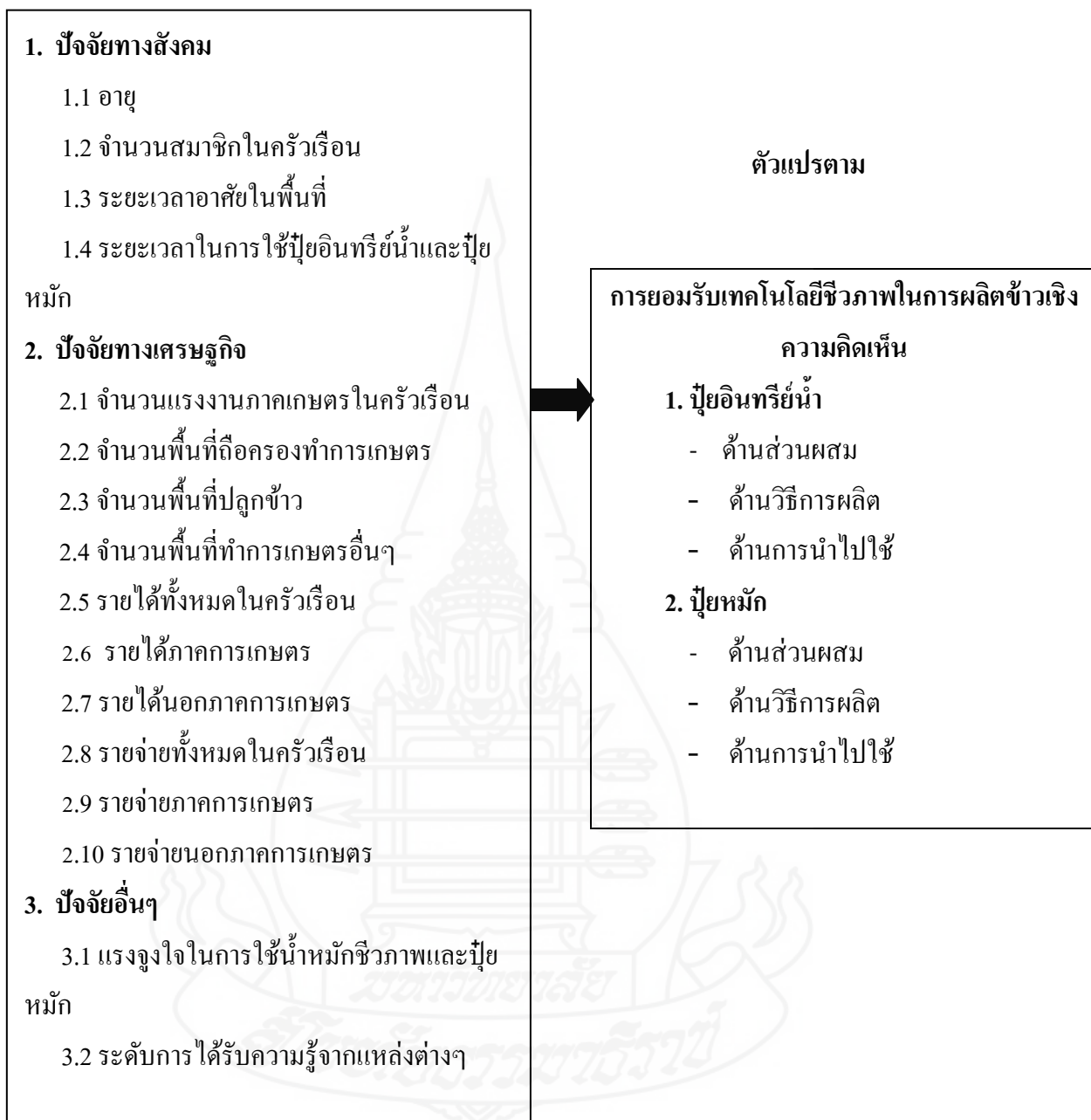
2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้เทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวของเกษตรกร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวความคิดงานวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการใช้เทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวของเกษตรกรในอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยกำหนดตัวแปรอิสระ 3 ด้าน คือ ปัจจัยทางสังคม จำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาอาศัยในพื้นที่ และระยะเวลาในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำและปุ๋ยหมัก ปัจจัยทางเศรษฐกิจ จำนวน 10 ตัวแปร ได้แก่ จำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ถือครองทำการเกษตร จำนวนพื้นที่ปลูกข้าว จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรอื่นๆ รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน รายได้ภาคการเกษตร รายได้นอกภาคการเกษตร รายจ่ายทั้งหมดในครัวเรือน รายจ่ายภาคการเกษตร และรายจ่ายนอกภาคการเกษตร และปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ แรงจูงใจในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำและปุ๋ยหมัก และระดับการได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวแปรอิสระที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีการชีวภาพในการผลิตข้าวของเกษตรกรในอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ในเชิงความคิดเห็นดังกรอบแนวคิดการวิจัย ในภาพที่ 1.1

ตัวแปรอิสระ

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นๆ อย่างน้อย 1 ปัจจัย มีความเกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวในเชิงความคิดเห็นของเกษตรกรอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร แยกเป็น 4 ด้านได้แก่ ด้านส่วนผสมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำและปุ๋ยหมัก ด้านวิธีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำและปุ๋ยหมัก ด้านวิธีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำและปุ๋ยหมัก และในภาพรวม

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การวิจัยเรื่องนี้จะศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวของเกษตรกรพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยศึกษาปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ แรงจูงใจในการใช้ ระดับการได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆ การยอมรับ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้เทคโนโลยีชีวภาพ

5.2 **ขอบเขตด้านพื้นที่** การวิจัยเรื่องนี้จะศึกษาเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ใช้สารอินทรีย์ในการปลูกข้าวในพื้นที่อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร และมีการตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2550

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 **เกษตรกร** หมายถึง เกษตรกรที่ประกอบอาชีพปลูกข้าวในพื้นที่อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

6.2 **การยอมรับ** หมายถึง การที่เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ และได้รับการเรียนรู้เทคโนโลยีชีวภาพได้แก่ ปุ๋ยอินทรีย์น้ำและปุ๋ยหมัก และนำไปทดลองปฏิบัติ แล้วถึงเห็นถึงประโยชน์ ยอมรับไปปฏิบัติ

6.3 **การผลิตข้าว** หมายถึง การปลูกข้าวและการดูแลรักษาต้นข้าวในนา ตั้งแต่ปลูกไปจนถึงเก็บเกี่ยว โดยใช้เทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวปกติทั่วไป

6.4 **เทคโนโลยีชีวภาพ** หมายถึง วิธีการหรือนวัตกรรมที่มีการยอมรับ สามารถนำไปปฏิบัติจริงแล้วเกิดผลสัมฤทธิ์ ในที่นี้คือ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำและปุ๋ยหมักในการปลูกข้าว

6.5 สารอินทรีย์ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน ได้แก่ สารเร่ง พด.1 พด.2 พด.3 และ พด.7 โดย สารเร่ง พด.1 สำหรับผลิตปุ๋ยหมัก สารเร่ง พด.2 สำหรับผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ สารเร่ง พด.3 สำหรับผลิตเชื้อจุลินทรีย์ควบคุมเชื้อสาเหตุโรคพืช และสารเร่ง พด.7 สำหรับผลิตสารป้องกันแมลงศัตรูพืช

6.6 ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หมายถึง ปุ๋ยอินทรีย์ในรูปของเหลวที่ได้จากการย่อยสลายวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่มีลักษณะสด ได้แก่ เศษปลา หอยเชอรี่ ผักและผลไม้ เป็นการหมักในสภาพของเหลว และในสภาพที่ไม่มีออกซิเจนเป็นส่วนใหญ่ โดยกิจกรรมของจุลินทรีย์ ประกอบด้วย กรดอะมิโน กรดนิวคลีอิก น้ำย่อยวิตามิน ฮอร์โมน และแร่ธาตุ (กรมพัฒนาที่ดิน 2546:3)

6.7 ปุ๋ยหมัก หมายถึง ปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากการนำอินทรีย์สารจากพืชส่วนใหญ่มาหมัก โดยผ่านขบวนการย่อยสลายของจุลินทรีย์ดิน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เป็นแนวทางในการกำหนดแผนงานของนักวิชาการเกษตรในการส่งเสริม การใช้เทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวของเกษตรกรอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

7.2 เป็นแนวทางในการวางแผน และการกำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมและการพัฒนาการเกษตร ในการให้คำแนะนำแก่เกษตรกรได้ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยการนำผลการวิจัยมาปรับใช้ในการส่งเสริมเทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตข้าวของเกษตรกรอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร